

УДК 378.147:37.018.262

© Довженко Т.А., 2017 р.

<http://orcid.org/0000-0003-1384-511X>**Т. О. Довженко**

ОРГАНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОСВІТИ БАТЬКІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті розглянуто нові підходи до вирішення такої важливої педагогічної проблеми як організація педагогічної просвіти батьків. Доведено актуальність означеної проблематики в умовах сучасної України. З'ясовано, що вітчизняна педагогічна наука накопичила чималий досвід з організації батьківської просвіти. Схарактеризовано низку ефективних форм педагогічної просвіти батьків на сучасному етапі, а саме: круглі столи з актуальних питань організації навчання, виховання, дозвілля молодшого школяра, педагогічні практикуми, конференції, тренінги, консультації.

Ключова слова: педагогіка, просвіта, молодші школярі, батьки, круглий стіл, педагогічний тренінг, практикум, сімейний клуб, консультація.

Довженко Т. А. Организация педагогического просвещения родителей младших школьников в современных условиях. В статье рассмотрены новые подходы к решению такой важной педагогической проблемы как организация педагогического просвещения родителей. Доказана актуальность этой проблематики в условиях современной Украины. Выяснено, что отечественная педагогическая наука накопила большой опыт по организации родительского просвещения. Охарактеризован ряд эффективных форм педагогического просвещения родителей на современном этапе, а именно: круглые столы по актуальным вопросам организации обучения, воспитания, досуга младших школьников, педагогические практикумы, конференции, тренинги, консультации.

Ключевые слова: педагогика, просвещение, младшие школьники, родители, формы работы.

Dovzhenko T. O. Organization of pedagogical education of elementary school pupils' parents in modern conditions. The article deals with new approaches to solving such an important pedagogical problem as the organization of pedagogical education of parents. The relevance of the mentioned problem in the conditions of modern Ukraine is proved. It is found out that domestic pedagogical science has accumulated considerable experience in parent education organization. A scientific search allows to argue that the problems of pedagogical education of parents are being studied in several main directions: ideas of family education; principles development, content, methods, forms of work with the modern family; professional teachers training for the implementation of such work. A number of effective forms of

pedagogical education of parents at the present stage have been characterized, namely: round tables on topical issues of the organization of education, upbringing, leisure of elementary school children, pedagogical practical classes, conferences, trainings, consultations. Taking into account socio-pedagogical factors it is noted that some forms, in particular the experience of organizing family clubs, have lost their relevance. The modern model of a family club serves as a means of a child's socialization. It has been proved that due to the specificity of their structure and the features of functioning, family clubs include different types of families, characterized by structural features; conditions for a child's realization of social roles which reflect the diversity of in-family relationships have been created. The links between the generations that create the reality for a person in which they act, learn and communicate are completely realized. It is determined that modern teachers should take into account characteristics of a family (couple family, incomplete, social security, living conditions) and a child in particular (age, gender, temperament, ability, ability to reflect). Such an integrated approach will allow to effectively organize successful education of elementary school pupils and constructive relationships with their family.

Keywords: *pedagogy, education, elementary school children, parents, round table, pedagogical training, workshop, family club, consultation.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Становлення незалежності України актуалізувало процеси розвитку системи багаторівневої безперервної педагогічної освіти, котра дозволяла б сформувати мережу професійних освітніх закладів для підготовки конкурентноспроможних фахівців. Основними цілями створення такої освітньо-професійної системи визначено, по-перше, організацію творчої діяльності спеціаліста, створення умов для гнучкої її переорієнтації згідно зі змінами у соціокультурному середовищі, що забезпечує чітке співвідношення кількості підготовлених фахівців з потребами ринку праці; по-друге, формування особистісних якостей людини (професійні характеристики, стиль мислення, рівень культури, інтелектуального розвитку та ін.), що дозволяє певною мірою вирішити проблеми кадрового забезпечення, упровадження новітніх технологій, модернізації навчально-виховного процесу засобом поширення позитивного досвіду світових систем підготовки педагогів-фахівців, розширення міжнародного співробітництва. Сучасний учитель

початкових класів має не лише володіти цілим комплексом знань з основних навчальних предметів, а й стати організатором взаємодії між школою та родиною, що визначає актуальність теми нашої статті.

Історіографічний пошук засвідчує, що в науковій та історико-педагогічній літературі накопичено певний обсяг знань із питань педагогічної просвіти батьків як запоруки ефективності сімейного виховання. Серед багатоаспектних напрямів осмислення цієї проблематики можна виокремити такі: аналіз завдань, змісту, форм сімейного виховання, особливостей соціально-педагогічної роботи з сім'єю (Т. Алексеєнко, М. Вовчик-Блакитна, В. Котирло, І. Трубавіна, В. Федяєва, В. Шинкаренко, В. Шпак, Л. Штефан та ін.); розробка теоретичних засад формування педагогічної культури батьків у системі просвітницької роботи (Ш. Амонашвілі, А. Арбузов, Є. Аркін, О. Арсенєв, К. Асатурова, О. Бондаревська, І. Гребенников, Л. Григорян, Л. Левшин, А. Макаренко, А. Пінт, В. Сухомлинський та ін.); розкриття організаційно-методичних питань здійснення педагогічної просвіти та стимулювання самоосвіти батьків (Т. Волікова, М. Демидов, Р. Капралова, А. Кондратюк, Л. Ломізе, О. Тихонов та ін.); обґрунтування шляхів удосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя до роботи з батьками (Н. Бугаєць, Т. Гущина, О. Зверєва, О. Кононенко, О. Савченко, Т. Шанскова та ін.); дослідження проблеми організації педагогічної просвіти батьків державними та громадськими установами в історичній ретроспективі (А. Відченко, А. Говорун, Ю. Грицкова, І. Дубінець, Г. Кравченко, Т. Кочубей, О. Мальцева, П. Петренко, М. Стельмахович, В. Шинкаренко та ін.).

Мета статті полягає у визначенні ефективних форм педагогічної просвіти батьків на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження. На підвищення педагогічної культури батьків, у першу чергу, впливає озброєння їх необхідними знаннями. Сучасні сім'ї відчують необхідність у знаннях про цілі, засоби й методи виховання дітей, а нерідко – корекції і компенсації розвитку дитини. Таким

чином, у зміст психолого-педагогічної підготовки батьків включаються знання з багатьох людинознавчих наук, які сприяють підвищенню ефективності виховання дітей у сім'ї.

Виховна діяльність у сім'ї носить суто прикладний характер, тому важливо допомогти батькам придбати найрізноманітніші практичні вміння. Цьому сприяють активні форми педагогічної просвіти сучасних батьків: зустріч за круглим столом, педагогічні практикуми, батьківські конференції, диспути батьків, консультації для батьків (як групові, так і індивідуальні), тренінги, батьківські збори, лекції та інше.

Дослідження, проведені з питань організації підвищення рівня психолого-педагогічної компетентності батьків класними керівниками, показали, що більшість педагогів-вихователів віддають перевагу такій формі роботи, як батьківські збори за класичною схемою, яка включає п'ять обов'язкових компонентів: 1. Аналіз навчальних досягнень учнів класу. 2. Ознайомлення батьків зі станом соціально-емоційного клімату в класі. 3. Психолого-педагогічна освіта. 4. Обговорення організаційних питань. 5. Особисті бесіди з батьками.

Особливою популярністю серед класних керівників користуються такі форми роботи, як круглі столи, збори-практикуми, збори-диспути і творчі майстерні. Деякі у своїй роботі використовують таку форму, як батьківські конференції. Такі заходи проводяться як для батьків учнів одного класу, так і для декількох паралельних класів. Найчастіше на таких конференціях йдеться про певне теоретичне питання, а потім батьки діляться досвідом з виховання дітей у сім'ї. Сьогодні батьки із задоволенням відвідують тренінги, які сприяють підвищенню рівня їх психолого-педагогічних знань.

Безумовно, підготовка батьків, населення України до виховної діяльності включає кілька взаємозалежних рівнів. Аналіз програм підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів, планів роботи шкіл та класних керівників, спрямованих на підвищення педагогічної культури сім'ї, дає підставу говорити

про два основні типи таких програм: програми виховання батьків, програми педагогічної освіти батьків. Розгляд цих програм дозволяє стверджувати, що сьогодні зміст просвіти батьків зазнав значних змін, пов'язаних із соціально-економічними, політичними, міжнародними трансформаціями у життєдіяльності України. Зміст просвіти батьків включає широке коло знань, необхідних для нормального функціонування сім'ї (педагогічні, психологічні, економічні, медичні, правові, соціологічні, знання основ етики, культури та ін.). Ураховуючи також те, що сьогодні церква, релігійні конфесії мають серйозний вплив у суспільстві, зміст психолого-педагогічної підготовки батьків має включати знання основ діяльності церковних конфесій, громад у регіоні.

Аналіз наукової літератури показав, що в Україні постійно вивчається європейський досвід сімейного виховання і відповідно впроваджуються програми виховання батьків в європейських країнах [2, с. 265].

Вивчення досвіду організації педагогічної просвіти показало, що в радянський період мали місце спроби створення системи підвищення педагогічної культури батьків. Ця система в різні періоди включала: ліквідацію неграмотності дорослих, батьківські школи для молодих батьків і матерів, пропаганду елементарних педагогічних знань, батьківські лекторії, університети, всеобуч, індивідуальні бесіди учителів з батьками щодо профілактики асоціальної поведінки дітей та ін. Регулярно видавалася література з сімейної педагогіки, проводилися радіолекторії, поширювався періодичний педагогічний друк, заохочувалася діяльність громадськості з надання допомоги батькам у сімейному вихованні.

Сучасний погляд на проблему організації педагогічної просвіти батьків вимагає наукового осмислення і критичного аналізу історичного досвіду, накопиченого радянською педагогічною наукою і виховною практикою. Важливим моментом є вивчення сімейної атмосфери, що оточує учня, започатковане С. Шацьким [5], П. Блонським [1], розвинене А. Макаренком [3] і В. Сухомлинським [4]. Адже сім'я є одним із головних інститутів виховання,

саме сім'я була, є і завжди буде найважливішим середовищем формування особистості. Набутий у сім'ї фізичний і духовний розвиток стає запорукою перших шкільних успіхів дитини. Сучасні взаємини школи як інституту соціального виховання і сім'ї як інституту батьківського виховання передбачають нові форми, об'єднуючи людей на підставі будь-якої спільної діяльності, тим самим створюючи умови для особового розвитку дитини в суспільстві, для її щастя.

Також в системі підготовки учителя до організації педагогічної просвіти батьків слід звернути увагу на організацію і спільне проведення вільного часу дітей і батьків, участь батьків в управлінні педагогічним процесом у навчальному закладі: дні творчості учнів і їхніх батьків; участь у відкритих уроках і позакласних заходах; допомога в управлінні матеріально-технічною базою навчального закладу; шефська допомога; участь батьків в роботі Опікунської ради; участь батьків у роботі батьківського комітету; захист інтересів і прав дитини в так званих важких сім'ях, педагогічна просвіта батьків за програмою "Здоров'я"; проведення спільних спортивних заходів викладачами фізичної культури і батьками; інформація для батьків про специфіку фізичного розвитку різних вікових категорій дітей; винесення питань збереження фізичного здоров'я на батьківські збори; залучення фахівців-медиків до просвітницької і практичної роботи з батьками учнів.

Збереглися традиційні форми педагогічної просвіти батьків учнів, а саме: батьківські збори; загальношкільні і класні заходи; індивідуальні консультації педагога; конференції; індивідуальні і тематичні консультації. Теми, що обговорюються на батьківських зборах, є невід'ємною частиною програми підвищення педагогічної культури батьків. Тематика батьківських зборів визначається класним керівником, з урахуванням запитів батьків, проблем, що виникають у виховному процесі, обліком рівня педагогічної грамотності батьків в процесі виховання дітей. Наприклад, аналіз успішності можна пов'язати з темами: «Виховання у дітей уваги під час виконання домашніх

завдань», «Роль сім'ї в розвитку у дітей пізнавальних інтересів», «Роль сумління і працьовитості при виконанні домашніх завдань», «Як подолати психологію неуспішного учня». Дуже важливо на батьківських зборах знайомити батьків із станом соціально-емоційного клімату в класі, з поведінкою хлопців на уроках, на екскурсіях, в їдальні, на змінах, у місцях масового спілкування. Темою розмови можуть бути і взаємини, і мова, і зовнішній вигляд учнів.

Індивідуальні консультації також є однією з найважливіших форм взаємодії класного керівника з сім'єю. Особливо це важливо, коли учитель набирає новий клас. Індивідуальна консультація повинна мати ознайомлювальний характер і сприяти установленню контакту між батьком і учителем. У бесіді з класним керівником у неофіційній обстановці в батьків є можливість розповісти все про свою дитину, а учителеві – з'ясувати все необхідне для своєї професійної роботи з дитиною: особливості здоров'я дитини; її захоплення, інтереси; переваги в спілкуванні сім'ї; поведінкові реакції; особливості характеру; мотивація вчення; моральні цінності сім'ї.

Необхідно відмітити, що в індивідуальній бесіді класний керівник повинен більше слухати і чути, а не захоплюватися повчальними порадами. Не менш важливо в ході бесіди розпитати про традиції, звичаї, спільне проведення часу в сім'ї. Варто особливу увагу приділити нетрадиційним формам роботи з батьками: тематичні консультації; батьківські читання; батьківські вечори; батьківські тренінги; батьківські ринги.

Тематичні консультації проводяться з проблеми, яка хвилює певне коло батьків. Іноді ці проблеми можуть носити конфіденційний характер. У тематичній консультації бажана участь психолога, шкільного лікаря, представника кімнати міліції, а в деяких випадках відділу опіки і соціального захисту.

На батьківських читаннях не лише обговорюють проблему, але вивчають і рекомендовану літературу з цієї проблеми, після чого батьки викладають

власне розуміння прочитаного. Батьківські вечори спрямовані на об'єднання батьківського колективу. Форми вечорів дозволяють висловити свою думку з запропонованих тем, почути корисне для себе в міркуваннях інших батьків і узяти на озброєння щось цінне для виховання своєї дитини. Батьківський тренінг спрямований на придбання важливих навичок взаємодії, встановлення стосунків довіри і співпраці між батьками і дітьми, поліпшення взаєморозуміння в сім'ї.

На жаль, в сучасній шкільній практиці втрачено досвід організації сімейних клубів. Сучасна модель сімейного клубу виступає засобом соціалізації дитини. Доведено, що внаслідок специфіки його структури і особливостей функціонування – в сімейних клубах представлені різні типи сімей, що відрізняються структурними ознаками; створені умови для освоєння дитиною набору соціальних ролей, що відбивають різноманіття внутрішньо сімейних стосунків; повною мірою реалізуються зв'язки між поколіннями, що створюють для індивіда дійсність, в якій той діє, пізнає і спілкується, здійснюючи входження в соціум.

Варто пам'ятати, що педагогічна просвіта батьків відбувається упродовж усього життя людини. Будучи процесом складним і тривалим, вона має декілька складових:

- латентну, приховану – коли дитина вбирає ті стосунки, прийоми, способи, якими її виховують, а потім, стаючи дорослим, людина відтворює ті самі способи і прийоми, які відображалися в її пам'яті;
- традиційну, прийняту в цій культурі, тобто пов'язану з передачею знань, необхідних для життєзабезпечення дитини, таку, що здійснюється, як правило, прямим навчанням або навчанням традиційними способами (для міської культури – часто через книги і засоби масової комунікації);
- ситуативну, пов'язану з передачею батькам необхідних знань, що здійснюється часто за допомогою рад і консультацій, у тому числі зі знайомими, рідними, лікарями, вихователями, психологами і педагогами;

- рефлексію, яка забезпечує аналіз багатовимірних процесів життєвої реальності, наслідків зроблених батьками дій і в якій дитина розглядається як самостійний суб'єкт стосунків [2].

Сучасний учитель має пам'ятати, що питання змісту педагогічної просвіти батьків не можуть розглядатися у відриві від соціального і освітнього контексту їх життя і життя дитини. При відборі змісту такої просвіти батьків необхідно враховувати, з одного боку, такі характеристики сім'ї, як: тип сім'ї (повна, неповна, нуклеарна, розширена), вік батьків, їх освітній рівень і професійну приналежність, соціально-економічне положення сім'ї, чи перебувають батьки в повторному шлюбі, чи є батьки рідними дитині, родові й національні традиції сім'ї, ставлення до релігії, тип взаємин в сім'ї і тип (стиль) сімейного виховання. З іншого боку, не менш важливо при відборі змісту педагогічної просвіти батьків враховувати темперамент дитини, віковий етап розвитку, її фізичне і психічне здоров'я, наявність і характер порушень в розвитку дитини, характер і причини девіантної поведінки. Таким чином, освітнє замовлення різних сімей матиме свою специфіку. З урахуванням цієї специфіки і повинна формуватися система педагогічної просвіти батьків.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок.

Таким чином, теоретичний аналіз вітчизняного досвіду організації педагогічної просвіти батьків, а також вивчення педагогічної практики взаємодії з батьками як партнерами в соціальному становленні дітей свідчать про те, що досить сильний традиційний підхід до роботи з сім'єю, який виражається у формальній участі батьків в житті навчального закладу: допомога матеріальними засобами, присутність на різних заходах. Одна з причин такого положення полягає в тому, що освітня установа частіше ставить вузьку мету розвитку знань, умінь і навичок. Наш досвід показує, що потрібна спеціальна технологія для вирішення такого складного завдання, як організація усебічної допомоги дорослих в процесі соціального становлення особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Блонский П. П. Избранные педагогические сочинения / П. П. Блонский. – М. : Просвещение, 1961. – 442 с.
2. Довженко Т. О. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до організації педагогічної просвіти батьків (1918 – 1998 рр.) : монографія / Т. О. Довженко. – Х. : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2014. – 389 с.
3. Макаренко А. С. Книга для родителей : Учебное пособие / А. С. Макаренко – М. : Педагогика, 1981. – 300 с.
4. Сухомлинский В. А. Родительская педагогика / В. А. Сухомлинский. – К. : Радянська школа, 1978. – 376 с.
5. Шацкий С. Т. Избранные педагогические сочинения : В 2-х т. / С. Т. Шацкий / Под ред. Н. П. Кузина, М. Н. Скаткина, В. Н. Шацкой. – М. : Педагогика, 1980. – 304 с.